VIOLENȚA DE GEN: PERCEPȚIE ȘI INTERVENȚIE SOCIALĂ

GENDER-BASED VIOLENCE: PERCEPTION AND SOCIAL INTERVENTION

CZU: 316.647.8:343.54:303.62 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.59**

Tatiana ROȘCA,
ORCID: 000-0003-4318-6610
e-mail: tatianarosca37@gmail.com
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
Svetlana GONȚA,
e-mail: arsenesveta@mail.ru
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Summary. *The fight against gender-based violence is not only a matter of civilization and respect for human rights, but today it is a true "social problem," as it affects all classes, families, generations, and reference social groups. It represents a serious public health issue, directly impacting the physical and mental well-being of women and indirectly affecting the social and cultural well-being of the entire population. It is a contemporary issue, in terms of both its scale and development over time, often underestimated but simultaneously a phenomenon that is very difficult to combat, as it persists in the interstices of society, often elusive and unsuspected, manifesting more silently in everyday life and managing to present itself as an accidental event even in the perception of the victims themselves.*

Keywords: *belief, culture, woman, prejudice, relationship, society, suffering, violence.*

INTRODUCERE

Violența de gen este caracterizată ca un fenomen al timpului nostru, care conține elemente de complexitate, dezordine și confuzie, ce capătă adesea caracterul de invizibilitate: invizibilă pentru că apare în sfera privată a relațiilor familiale și afective, unde contururile sale nu sunt întotdeauna recunoscute și unde comunicarea și informația media generează adesea ambiguitate, prejudecăți, stereotipuri, care dau naștere la percepții distorsionate despre acest fenomen.

Acest lucru, în ciuda faptului că știrile sunt în creștere necontenită și disproporționată numărului femeilor victime ale violenței, fapt greu de conceput, de admis, de raționalizat, de acceptat, într-o societate democratică, „civilizată" și cultural avansată ca a noastră.

Prin urmare, violența de gen este un tip de infracțiune în continuă expansiune și de interes continuu din partea societății, dar mai ales din partea celor care intră în contact direct cu acest fenomen complex de analizat.

De aici derivă limitele analizei acestui fenomen, care este prin natura sa destul de dificil și ale cărui contururi nu sunt ușor de urmărit.

În acest context, violența reprezintă orice act, care este susceptibil să aibă ca rezultat vătămări sau suferințe fizice, sexuale sau psihologice pentru femei, inclusiv amenințări cu astfel de acte, constrângere sau privare arbitrară de libertate, indiferent dacă are loc în viața publică sau privată [2].

Acest tip de violență aduce cu sine deseori credința în superioritatea bărbaților față de femei și este prezent în toate zonele și părțile lumii [1]. În acest sens, putem distinge între violența de gen în sens strict și violența casnică. Prin violență de gen (împotriva femeilor) înțelegem violența bazată pe diferențele sociale dintre bărbați și femei. Prin violență domestică înțelegem că violența are loc în viața de zi cu zi, în familie sau în sfera privată, care poate fi prezentă în orice clasă socială, economică şi culturală.

MATERIALE ȘI METODE

Prin acest studiu ne-am propus să identificăm aspectele legate de violența de gen în percepția asistenților sociali, întrucât reprezintă categoria de specialiști, care contactează de multe ori în primis cu această tipologie de subiecți.

Eșantionul de cercetare a fost constituit din 17 subiecți – asistenți sociali din diferite structuri de asistență și protecție a victimelor violenței.

Ca metodă de cercetare a fost utilizat interviul, compus în principal din întrebări deschise și care a fost împărțit în trei macroteme: reprezentarea personală asupra violenței de gen, dimensiunea profesională și modalitățile de prevenție ale violenței, fiind explorate în profunzime.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

În urma prelucrării rezultatelor, s-au reliefat următoarele subdimensiuni ale celor 3 macroteme enunțate anterior:

- reprezentarea personală: definirea violenței, cauzele violenței, victima violenței, autorul violenței, denunțarea violenței;
- dimensiunea profesională: perceperea fenomenului în contextul muncii, aria procedurală, atitudinea profesională;
- prevenire: instruire, resurse și probleme critice.

Reprezentarea personală

Definirea violenței

Pentru a înțelege reprezentarea fenomenului studiat, intervievaților li s-a cerut să se gândească la trei cuvinte care evocă violența împotriva femeilor.

Astfel, cuvântul *frică* este cel mai repetat, urmat de *ignoranță, oboseală, durere, umilință* și *singurătate.* În același context, au fost și cuvinte, menționate o singură dată. Fiecare dintre aceste expresii evidențiază un aspect al complexității și dramatismului acestui fenomen.

Li s-a cerut apoi să ofere o definiție personală a violenței masculine împotriva femeilor.

Fiecare asistent social a ilustrat aspecte și caracteristici foarte diferite ale problemei. Ceea ce au în comun diferitele reprezentări, vizează următoarele aspecte: relația de subordonare a femeii față de bărbat, percepția că este un fenomen în mare măsură ascuns, atenția tot mai mare pe această temă de către instituții și societatea civilă în ultimii ani și prezența diferitelor forme de violență. Printre acestea, o atenție deosebită a fost acordată violenței fizice și psihologice. Mai rar, au fost menționate violența economică, violența sexuală și infracțiunea de urmărire.

Un fapt interesant în raport cu definițiile, se referă la faptul că violența împotriva femeilor este reprezentată în mare parte ca un fenomen legat de violență în dimensiunea relației de cuplu sau în orice caz de către un individ cu care femeia are o legătură afectivă.

Acest rezultat ar putea fi explicat prin raportarea la faptul că violența în cuplu reprezintă cea mai răspândită formă de violență - așa cum o demonstrează statisticile asupra fenomenului - și probabil și cea mai „încrucișată" din experiența profesională.

Cauzele violenței

Din interviuri reiese diferite reprezentări cu privire la cauzele violenței împotriva femeilor. În majoritatea cazurilor, există un acord substanțial în atribuirea unui factor cultural acestui tip de violență. Unii asistenți sociali identifică rădăcinile fenomenului în societatea patriarhală, atribuind comportamentului violent dreptul și scopul de menținere sau restabilire a controlului asupra femeilor; alții subliniază modul în care imaginea femeii este transmisă de societate, aceasta influențând la rândul ei gândirea și comportamentul față de genul feminin.

„Cu siguranță există un factor cultural, în opinia mea suntem încă departe de a ne elibera de ideea unei societăți patriarhale [...] Văd și în viața de zi cu zi, din lucruri mărunte, faptul că, până la urmă, noi femeile avem întotdeauna un rol minor, sau lucruri care sunt legitime pentru bărbați, dar noi trebuie să cerem întotdeauna permisiunea". (Interviul 6)

„Cred că dimensiunea noastră culturală influențează și felul nostru de a fi, de a trăi și de a gândi. Din acest motiv, modelul de femeie care se transmite și în care suntem cufundați, care este foarte sexualizat și foarte mult o femeie-obiect, cu siguranță nu ajută." (Interviul 12)

Prezumția care identifică rădăcinile violenței în factorul cultural este susținută de exemple referitoare la apartenența culturală și la elementul religios. Se ia în considerare faptul că în unele țări bărbații și femeile au o percepție diferită asupra comportamentului „normal" și a comportamentului violent. În ceea ce privește religia, cu referire la contextul moldovenesc, se evidențiază marea influență, până în urmă cu câteva decenii, a prescripțiilor și dictaturilor Bisericii Ortodoxe, mai ales în localitățile mici.

„(...) sunt situații în care sosesc femei care au fost bătute, pentru care violența este considerată normală de soți dar și de ele însișși. Sunt în principal femei aflate în situații de sărăcie și înapoiere culturală”. (Interviul 10)

„Cu privire la condiționarea culturală, în urmă cu câțiva ani, religia juca un rol fundamental (...) cândva, o femeie divorțată, care și-a părăsit soțul chiar și fără să fie bătută era o muscă albă aici pe teritoriul nostru și în final trebuia să mergi în altă parte. Înainte, chiar dacă erai bătută, nu puteai părăsi soțul, altfel ai fi ajuns în iad.” (Interviul 4)

În acest sens, recunoscând în unele cazuri prezența elementului cultural, sunt evidențiate interpretări ulterioare asupra cauzelor fenomenului, cu referire la caracteristicile familiale, individuale și socioeconomice ale actorilor implicați. Acestea includ: creșterea unui individ într-un climat de violență în familie, un nivel scăzut de educație, probleme legate de dependența de alcool sau substanțe și tulburări de personalitate atât la bărbați, cât și la femei.

„Fenomenul provine dintr-un nivel socio-cultural scăzut al unităților familiale care se transmite din generație în generație. Utilizarea de substanțe, deci dependențe. Apoi nivelul socio-cultural scăzut este conectat la un nivel socioeconomic scăzut”. (Interviul 11)

„(..) după părerea mea la bază sunt situații de degradare sau care sunt în orice caz legate de tulburări la nivel psihiatric, la nivel de dependențe... pentru că până la urmă ajungi la acte de violență nu doar pentru că esti „femeie”, ...eu nu mă încadrez în această viziune. Din punctul meu de vedere, la rădăcină există o tulburare de personalitate, imaturitate, istorii familiale proaste, legate poate de consumul de substanțe”. (Interviul 9)

Din interviul 9 reiese o poziție care diferă clar de atribuirea unei legături de cauzalitate între gen și actele violente, în sprijinul ipotezei că condițiile individuale specifice de suferință pot fi identificate pe baza comportamentului violent.

Potrivit lui Reale [5], problemele legate de dependența de alcool sau substanțe, nu sunt factori care declanșează violența, ci factori agravanți care, prin reducerea controlului impulsurilor, pot complica situația sau pot slăbi comportamentul agresiv. În ceea ce privește legătura dintre acțiunile violente și problemele psihiatrice, conform datelor statistice din 2021, doar 13,7% dintre bărbații care au ucis, au avut un diagnostic de tulburare mintală. Mai multe studii mai arată că printre autorii violenței de gen, nu există mai mulți bolnavi mintal decât în populația generală și că nu este posibilă identificarea unei categorii cu psihodiagnostic anume care să identifice autorii violenței. În mod similar, în ceea ce privește victima, am încercat de mult să urmărim posibile fragilități predispozante care ar putea explica menținerea relației cu persoana violentă precum, de exemplu, ipoteza prezenței unei tulburări de personalitate dependentă. Cu toate acestea, numeroase studii [2,5], au evidențiat că ceea ce leagă cel mai mult victima de autorul violenței, sunt efectele maltratării în sine. Din rezultatele acestor studii, o explicație a violenței doar în termeni de excepționalitate patologică și incapacitate de înțelegere și voință este deci incompatibilă.

La fel, răspândirea stereotipurilor și normelor de gen în societate, poate avea o interconexiune cu discriminarea și inegalitățile dintre bărbați și femei, conducând la violență. Din acest motiv s-a considerat important să se înțeleagă opinia asistenților sociali asupra acestui aspect, inclusiv prin propunerea unor exemple de stereotipuri și așteptări legate de genul masculin și feminin la care să reflectăm.

Astfel, tabloul care se desprind,e arată în cele mai multe cazuri o recunoaștere a legăturii dintre stereotipuri, norme de gen și violență. Unii asistenți sociali consideră că prezența stereotipurilor și așteptărilor legate de rolurile de gen, sunt încă foarte prezente în contextul nostru și că au o influență puternică asupra destinelor individuale ale bărbaților și femeilor. Alții subliniază că anumite așteptări cu privire la genuri, par să fi fost parțial depășite în zilele noastre, cu excepția segmentului mai în vârstă al populației, subliniind, însă, modul în care aceste reprezentări sunt încă prezente și azi.

„Cu siguranță există o legătură (...) doar uitați-vă la jocuri: dacă te uiți la o reclamă pentru băieți și femei, nu le poți confunda. Cele pentru băieți vorbesc doar despre bătălii, monștri; în reclama pentru fete există o păpușă de îngrijit, un fier de călcat ca jucărie, etc. Există deja violență inerentă jocului. Aceste imagini sunt adânc înrădăcinate în capul oamenilor și oferă o condiționare puternică". (Interviul 3)

„Am încercat să vorbesc cu niște tați, care erau supărați pentru că băieții lor ceruseră cadou aspirator și bucătărie". (Interviul 6)

„După părerea mea, acest lucru este mult mai puternic în familiile unde persoanele sunt în vârstă (...) Am avut aici femei care au dificultăți în a trăi într-o societate care îți permite mai multă libertate. Acestora le venea greu să se întoarcă acasă, într-o familie cu un tată care a impus un anumit tip de limitări și cultură". (Interviul 14)

Cu privire la stereotipurile și așteptările legate de gen, reiese că pentru a submina aceste reprezentări, pentru a realiza egalitatea între bărbați și femei, este necesar să se lucreze mai ales la nivel educațional cu băieții și fetele în școli, încă din prima copilărie. Se reiterează importanța educației despre alteritate, afectivitate, respect față de ceilalți și managementul emoțiilor.

„După părerea mea ar trebui să începem cu copiii, cu școlile pentru că este o chestiune de educație (...) de exemplu în școală, la gimnaziu au introdus tema violenței, dar ar fi util și mai devreme, s-ar putea face mult mai mult". (Interviul 3)

„Nivelul educațional și educația emoțională în școli sunt fundamentale pentru că educația și pregătirea în care se crește omul, reflectă ideea de femeie și bărbat pe care o are". (Interviul 16)

Părțile interviului raportate mai sus evidențiază conștientizarea importanței atribuite rolului școlii și al educației, ca unul dintre principalele instrumente de prevenire a fenomenului.

Victima violenței

Percepția asistenților sociali asupra victimei este foarte diferită.

Descrierea tipică înfățișează în cele mai multe cazuri o femeie cu o personalitate „fragilă", una lipsită de încrederea în sine și valoare, cu stima de sine scăzută, nivel scă-

zut de educație, dependentă de partener din punct de vedere economic, locativ și, mai ales, emoțional.

„Întotdeauna un nivel scăzut de educație și cu unele probleme nerezolvate, stima de sine scăzută..., o persoană cu un caracter slab... independență economică zero”. (Interviul 3)

Unii profesioniști susțin, dimpotrivă, că sunt adesea femei care au chiar un nivel ridicat de educație, lucrează și sunt independente și autonome, dar, în același timp, femeile cu aceste caracteristici apelează rar la serviciile sociale.

Apare ideea că la femei poate fi identificat un fel de ambivalență între „pasivitate” și „activism”. În primul caz, aceste femei caută în lume mai mult sau mai puțin conștient o figură masculină „decizională”, care le orientează spre ce alegeri să facă, ce să spună și cum să se comporte, interpretând și idealizând acest comportament ca fiind protector și binevoitor față de ele. Dar, dimpotrivă, de-a lungul timpului, aceste atitudini o determină pe femeie să se anuleze, să-și piardă propriul punct de vedere, lăsându-se subjugată de partenerul căruia îi delegă fiecare decizie despre viața ei. Unii vorbesc despre un fel de „sindromul asistentei de cruce roșie” pentru a explica modul în care femeile par mai înclinate să vrea să schimbe comportamentul partenerului pentru a salva relația, în loc să rupă lanțurile unei relații violente.

„Este o femeie care este adesea îndrăgostită, de multe ori femeile îți cer să le ajuți să se schimbe”. (Interviul 16)

Dintre aceste femei, comportamentul autorului de violență este adesea justificat sau înțeles de acestea, care ajung până la punctul de a-și asuma toată vina și responsabilitatea pentru violența suferită. În plus, se evidențiază și un fel de implicare activă și coresponsabilitate în dinamica violenței.

„Uneori, femeia este cea care manipulează situația în avantajul ei și se preface drept o victimă doar atunci când dorește” (Interviul 8)

Profesioniștii au evidențiat la unele femei implementarea hărțuirii psihologice sub formă de devalorizări, provocări și umilințe față de partener și rolul său parental, descriind un tablou de agresiune reciprocă în cuplu.

În același context, o problemă evidențiată de asistenții sociali este utilizarea plângerii în scopuri instrumentale.

„În violența împotriva femeilor, continui să fiu convins că femeile sunt instigatoare monstruoase.” (Interviul 9)

„Este interesant cum de când a apărut legea privind urmărirea, au apărut cazuri de urmărire falsă (...) și multe altele și sunt femei care cer compensații bănești. Mie mi s-a părut că „folosesc” această lege pentru a obține bani”. (Interviul 14)

Aceste mărturii par să reflecte o atitudine care tinde să învinovățească victima, considerând-o parțial responsabilă pentru ceea ce i s-a întâmplat. Fenomenul, cunoscut și sub expresia *blaming* victimă [3], este larg răspândit în comunitate și adesea fomentat de narațiunile media. Printre factorii care pot contribui la „arătarea cu degetul” către femei, se numără moștenirile culturale străvechi ale șovinismului masculin. Adică ideea că

anumite libertăți precum: consumul de alcool, îmbrăcarea într-un anumit fel sau trăirea sexuală fără inhibiții, sunt normale pentru un bărbat și nu pentru o femeie [4].

Autorul violenței

Descrierile autorului violenței, precum și ale victimei, sunt foarte diverse.

Unii profesioniști îl descriu pe autor ca pe o persoană „normală", deviind de la imaginea unui om „monstru" transmisă adesea de reprezentarea mass-media.

„Nu sunt bărbați care par ca niște monștri, ci oameni foarte normali". (Interviul 10)

Intervievații îl descriu pe autorul violenței ca pe un individ capabil să-și ascundă propriile fragilități, capabil să-și dea o imagine despre sine ca o persoană respectabilă, bună, prietenoasă, altruistă, incapabilă să-și recunoască propriul comportament ca fiind violent; în acelasi timp este convins că se afla în centrul lumii, manifestând o atitudine care denotă în moduri mai mult sau mai puțin subtile o superioritate față de femei.

„...se prezentau în felul ăsta: „acum îți explic pentru că nu știi" deci discreditând, dar niciodată nepoliticoși, dar cu acea atitudine de a fi obișnuit să i se spună: Da". (Interviul 6)

Aceiași intervievați au afirmat, de asemenea, că autorul, în general, nu are conotații specifice, deoarece ar putea aparține la orice grup socio-economic sau religie.

„Îmi vin în minte doi domni de rang înalt, care făcuseră studii, cu posturi foarte importante, cu responsabilități foarte mari și cu „fațade" instituționale și publice de un anumit tip, dar care ascundeau „schelete foarte mari prin dulapuri". (Interviul 6)

Dacă pentru unii dintre intervievați autorul violenței este un individ perfect normal, integrat și adecvat în contextul social și prietenos, care își asumă atitudini violente doar în circumstanțe limitate, pentru alți profesioniști este perceput ca un individ „problematic", provenit din o familie în care a învățat modele disfuncționale și care probabil a suferit sau a asistat la acte violente în copilărie.

Alți profesioniști asociază autorul violenței cu un nivel cultural scăzut, idei stereotipe față de genul feminin, probleme legate de dependențe, patologii psihiatrice, tulburări de personalitate sau dificultăți în gestionarea emoțiilor și impulsurilor.

„Membrii familiei ne spun adesea „dacă soțul meu nu bea, este cea mai bună persoană din lume și nu ar răni niciodată pe nimeni, dar dacă bea devine violent și agresiv". (Interviul 8)

Unii intervievați sunt mai precauți în a atribui legături explicite cauză-efect între substanțe și/sau probleme de sănătate mintală și comportament violent.

„Uneori riscul este să atribui violența alcoolului sau substanțelor, (...), cu siguranță alcoolul sau alte tipuri de substanțe în anumite situații scot la iveală violența, dar acolo unde violența face parte din structura ta ca om, alcoolul nu are treabă, nu?". (Interviul 12)

Denunțarea violenței

În ceea ce privește motivele care împiedică femeile să raporteze violența, în rândul asistenților sociali apare o viziune destul de congruentă. Ceea ce se evidențiază în

principal, sunt sentimentele de rușine și teamă pentru eventuale represalii împotriva femeii, a copiilor ei și a familiei lor de origine; dificultatea de a întreprinde un proces solicitant în cadrul căruia femeia, aflată deja într-o stare fragilă, poate avea sentimentul că nu are aptitudinile și resursele pentru a o gestiona; apar motive legate de o condiție de dependență economică, psihologică și emoțională care împiedică să se îndepărteze de abuzator mai ales atunci când nu există o rețea familială prezentă care să poată fi de sprijin; se vorbește și despre percepția că raportarea duce la mai multe dezavantaje pentru victimă, inclusiv posibilitatea de a fi nevoit să se mute de acasă și percepția că trebuie să demonstreze într-o oarecare măsură veridicitatea celor povestite.

Adăugăm apoi considerații care fac parte dintr-o dimensiune culturală pentru care femeile nu raportează, deoarece nu recunosc violența ca atare, justificând comportamentul abuzatorului.

„După părerea mea, maltratarea nu este încă percepută ca o crimă, ci ca ceva care se întâmplă și se poate întâmpla.” (Interviul 11)

Ulterior, am întrebat cum ar putea influența prezența copiilor femeia care denunță.

Majoritatea cred că nu există o influență univocă, ci că depinde de caracteristicile femeii și de situația specifică. Unii asistenți sociali susțin că este mai ușor pentru victimă să raporteze dacă există o rețea informală solidă (rude și prieteni), un loc de muncă stabil și independență din punct de vedere economic și locativ.

„Diferă de la persoană la persoană, sunt situații în care gândul la copiii lor le fac să apeleze la servicii de protecție și fug tocmai pentru că au copii.” (Interviul 1)

„Dacă femeia este o persoană cu resurse și o rețea solidă, la un moment dat să-și protejeze copiii devine un obiectiv și, dimpotrivă, ea rămâne în acel circuit de teama greșită că doar așa îi poate proteja”. (Interviul 3)

Cu toate acestea, ideea că copiii constituie un factor de descurajare în ceea ce privește raportarea, în majoritatea cazurilor pare să prevaleze, în principal din cauza intimidărilor și amenințărilor cu privire la posibilitatea de a nu-și putea revedea copiii.

„De foarte multe ori ele (femeile) veneau la noi și ne spuneau „Nu am făcut-o până acum pentru că mă amenința mereu că nu mă va lăsa să îmi văd copiii”. (Interviul 6)

Apoi au fost întrebați dacă cred că răspândirea stereotipului conform căruia „asistentul social ia copiii” ar putea influența o femeie cu copii în a vorbi și a raporta violența. Un acord substanțial reiese asupra persistenței acestui stereotip legat de profesie, dar, dintre toți profesioniștii, cei care au lucrat în zona minorilor și în serviciile de specialitate susțin cel mai mult această legătură.

„Acest clișeu există cu siguranță, dar nu îl văd direct legat de influențarea femeilor în a vorbi despre situația lor, alți factori cântăresc mai mult.” (Interviul 3)

„Ne ciocnim mereu de acest stereotip. Mi s-a întâmplat ca unele femei să rămână în situație de violență spunându-mi: „Nu am făcut-o înainte, pentru că mi-au zis că dacă spun vreo vorbă, cei de la asistență îmi iau copiii”. (Interviul 12)

În cele din urmă, se ia în considerare modul în care serviciile sociale în general sunt văzute mai mult ca o problemă și un obstacol suplimentar și nu o oportunitate, mai ales în situațiile de marginalizare gravă și fragilitate a femeilor.

Dimensiunea profesională

Percepția fenomenului în contextul muncii

Din interviu, reiese că situațiile de violență întâlnite în experiența profesională a asistenților sociali, au implicat aproape întotdeauna cazuri de violență domestică în cadrul cuplului și mai rar în relația părinte/copil.

În serviciile locale, asistenții sociali declară că s-au ocupat puțin sau rar de fenomen, cu excepția zonei minorilor, în care au apărut mai frecvent situații de violență care implică femei și copii.

Din mai mult de jumătate dintre intervievați, reiese că problema violenței comise de femei împotriva bărbaților este la fel de prezentă în servicii. Pentru unii profesioniști, însă, rămân numeric mai puține cazuri, chiar dacă sunt în creștere față de trecut, în timp ce pentru alții se vorbește despre un fel de „echilibru" între numărul femeilor și bărbaților victime ale violenței de gen.

„De când sunt aici, am văzut mulți bărbați supuși violenței psihologice de la femei, în special familii cu copii mici." (Interviul 2)

„Sunt și multe femei care nu suferă violență, dar o comportă, rețineți că vedem și violențe care nu sunt raportate (...) cel mai recent eveniment se referă la o femeie care a comis violență împotriva soțului ei". (Interviul 15)

Astfel, apare ideea că există o linie subțire între victima violenței și abuzatorul său. Violența împotriva femeilor nu constituie întotdeauna o situație unilaterală din partea bărbaților contra femeilor, întrucât violența se stabilește în cadrul unor dinamici relaționale, astfel încât este posibilă identificarea responsabilității personale a femeii.

„Este clar că femeia care trăiește această situație o doare, dar probabil că există și o parte de „responsabilitate" din partea femeii care a suferit violență". (Interviul 7)

„Când îți spun povestea lor, ai încredere în ele pentru că nu auzi cealaltă parte și chestia asta riscă să să-ți modifice viziunea, atunci când auzi alte elemente care schimbă situația (...) chiar dacă gestul este de condamnat, femeia este și ea în interiorul dinamicii, așa că face și ea ceva." (Interviul 3)

După cum s-a observat deja în reprezentarea personală a fenomenului, se pare că chiar și cazurile întâlnite în experiența profesională a intervievaților au ridicat, în unele cazuri, ipoteza sau credința cu privire la ideea că femeia este implicată activ în dinamica violenței. Faptul că astfel de atitudini sunt larg răspândite în rândul asistenților sociali - care indiferent de pregătirea de specialitate, demonstrează dificultatea de a se elibera de moștenirile culturale ale patriarhatului.

La întrebarea: „Ce tipuri/forme de violență sunt cel mai frecvent raportate în servicii?" Majoritatea asistenților sociali consideră că violența fizică. Fiind obiectiv mai vizi-

bilă și mai recunoscută de femei, constituie tipul de violență care vine cel mai adesea ca o solicitare directă de ajutor din partea femeii sau transmisă de alte servicii/profesioniști. Tipurile de violență sunt adesea combinate între ele: violența psihologică, economică și sexuală, dar par să iasă mai frecvent din narațiunea victimei atunci când aceasta apelează la servicii pentru a se ocupa de alte probleme și este rareori subiectul unei cereri de ajutor din partea femeii.

„Nu s-a întâmplat niciodată ca o femeie să vină la serviciu să aducă doar o problemă de violență psihologică, ajung când există violență fizică... Apoi, aprofundând și punându-le să-ți spună, înțelegi că există diferite aspecte psihologice ale violenţei”. (Interviul 4)

În serviciile de dependență, violența psihologică este, de asemenea, asociată cu una dintre principalele cauze care determină femeile să abuzeze de alcool pentru a „se refugia” și a menține o relație cu un partener abuziv.

Zona procedurală

În general, din interviuri reiese că rolul asistentului social în situații de violență este foarte diversificat în raport cu diferite aspecte: tipul instituției/serviciului și organizarea internă a acestuia (proceduri și protocoale), instruire pe tema violenţei. În funcție de combinarea aspectelor menționate mai sus, se pot distinge situații în care asistentul social este figura care se ocupă în principal de problemă și alte situații în care rolul său este subordonat solicitării de intervenție a altor profesioniști.

„Întotdeauna văd oamenii întâi eu, pentru că este o metodă de intervenție dezvoltată de mulți ani, de când asistentul social este operatorul de primire (...) Fac o intervenție inițială de evaluare socială și psihosocială a situațiilor de violență”. (Interviul 8)

„Considerați că rolul meu aici nu este în primă instanță, sunt psihologii care au primul contact și fac o serie de aprecieri când apar situații de violență și apoi dacă este nevoie de intervenția mea, intervin”. (Interviul 15)

„Femeii i se efectuează un control medical și apoi sunt contactat de medicul sau asistenta care a depistat situația”. (Interviul 10)

Acțiunea asistentului social nu poate fi încadrată într-o procedură „standard” deoarece diferă în funcție de caracteristicile și gravitatea situației, de posibila implicare a minorilor și de necesitatea implicării altor actori pentru construirea unei căi de protecție și evadare din situația de violență.

„Dacă violența este doar împotriva femeii, încercăm să o ajutăm să conștientizeze situația pe care o trăiește, în raportarea acesteia, în abordarea poliției sau în plasarea ei în protecție (...), dar dacă violența implică minori suntem automat obligați să raportăm.” (Interviul 11)

Asistenții sociali evidențiază căi diferite, în raport cu gravitatea situației violente, așa cum se impune în liniile directoare ale protocoalelor teritoriale anti-violență. Când apar situații prelungite de violență, au tendința de a lucra la recunoașterea violenței de

către femei pentru a construi o conștientizare comună a situației care stă la baza oricărui proiect de scăpare din violență.

„O femeie a venit la mine cu un hematom pe față și cu greu a putut deschide gura. Mi-a spus episodul, dar pentru ea nu a fost violență." (Interviul 12)

Atunci când situațiile, din cauza particularităților lor, nu pot fi gestionate în cadrul serviciilor și necesită intervenția altor profesioniști, se subliniază importanța colaborării cu actorii implicați în cadrul rețelei anti-violență.

„Există o colaborare importantă cu operatorii CAP- centrul de Asistență și Protecție a victimelor și Potențialelor victime, care este foarte competent și este capabil să facă o evaluare aprofundată a problemei, să înțeleagă dacă este nevoie de o cale psihologică, dacă este necesară consultanța juridică și această parte nu poate fi dezvoltată în consultanță". (Interviul 16)

În situații de mare risc, asistenții sociali au posibilitatea de a alege diferite căi, de comun acord cu femeia, precum accesul la adăposturi cu adresă secretă sau ospitalitatea în cadrul rețelei de prietenie și/sau parentală a victimei.

„Da, se contactează centrul anti-violență, care gestionează locurile de cazare puse la dispoziție pentru cazurile de violență". (Interviul 3)

Atitudine profesională

În ceea ce privește atitudinea considerată cea mai potrivită de către asistenții sociali în timpul interviurilor cu femeile care au suferit violență, considerații similare apar în toate interviurile. Se subliniaza faptul ca atitudinea trebuie sa fie primitoare, nejudecătoare, deschisă ascultării și înțelegerii situației femeii și cât mai lipsită de prejudecăți. Se subliniază importanța respectării vremurilor și deciziilor femeii, evitând adoptarea unei atitudini excesiv de directoare și impunându-și punctul de vedere asupra istoriei femeilor cu respectarea principiului autodeterminării.

„(...) o atitudine rigidă și de judecată te face să pierzi posibilitatea de a intra într-o relație cu persoana și nu te va conduce niciodată la adevărata ei nevoie. (...) Este important să nu hotărăști pentru ea, pentru că ai avea chef să intervini în locul ei, dar asta nu se face pentru că este decizia ei (a victimei)". (Interviul 14)

„Nu-i forța niciodată să facă pași pe care nu au chef să-i facă, pentru că dacă forțezi, ajungi să pierzi persoana (...), pentru că poate pentru o anumită perioadă se află într-o situație precară așa că vin la tine, dar apoi trebuie să se întoarcă acasă, așa că trebuie făcuți pași mici." (Interviul 6)

Construirea unei relații de încredere cu femeia, în care existența secretului profesional este explicată clar în limitele stabilite de lege, este considerată o condiție prealabilă pentru ca femeia să poată vorbi liber despre situația ei fără teamă.

„Trebuie să construiești mai întâi o relație de încredere (...) o femeie pe care am urmărit-o și care avea un soț alcoolic, abia după mult timp mi-a spus că a fost abuzată sexual de ani de zile de soțul ei". (Interviul 15)

Profesioniștii au fost întrebați ce dificultăți emoționale și practice au întâmpinat în lucrul cu femeile care au un istoric de violență.

Pe partea emoțională, un sentiment de furie și neajutorare apare mai ales în situațiile în care femeile par să nu recunoască gravitatea situației pe care o trăiesc sau când este vorba de situații de violență fizică foarte gravă.

„Simți pericolul și responsabilitatea, de foarte multe ori realizezi că ar trebui să faci mai mult, dar că nu ai voie să faci.” (Interviul 6)

„Mi-a fost greu... cu o violență foarte gravă... o lovitură de ciocan în cap, așa că impactul a fost foarte puternic.” (Interviul 4)

Din punct de vedere practic, apare dificultatea de a construi un proiect de ajutor cu femeile care suferă violență din cauza oscilațiilor continue dintre dorința de a ieși din situația violentă și dorința de a rămâne legată de abuzatorul lor. Mai mult, unii asistenți sociali evidențiază că atunci când percep o atitudine iritantă sau provocatoare din partea femeii, este mai dificil să se abțină de la nejudecată sau în orice caz să atribuie femeii o parte din responsabilitatea în dinamica violentă.

„Sunt femei care pot avea atitudini oarecum iritante și îți vine firesc să te gândești „pai, dacă ea se comportă așa cu soțul ei și îl provoacă, e clar că el reacționează așa” acest gând este greșit și cred că ar trebui să ne abținem puțin de la acest tip de rigiditate în munca noastră”. (Interviul 10)

Prevenirea și lupta împotriva fenomenului violenței

Intervențiile de sprijinire a căilor de ieșire din violență necesită implicarea fluidă și coerentă a unor servicii și instituții adesea foarte diferite, caracterizate prin misiuni, limbaje și obiective care nu converg întotdeauna. În ultimii ani, s-au făcut numeroși pași înainte în lupta împotriva violenței de gen în domeniile legislativ, politic și social în Republica Moldova. Cu toate acestea, în timpul întâlnirilor cu asistenții sociali au apărut unele probleme și obstacole critice la nivel individual, social și instituțional, care demonstrează importanța continuării lucrului pe această temă.

Instruire

În ultimii ani - și mai ales după înființarea rețelelor teritoriale anti-violență, au fost intensificate cursurile de formare destinate operatorilor, inclusiv asistenților sociali, care se trezesc să lucreze zilnic cu drama violenței de gen. Aceasta este o problemă care trebuie abordată dintr-o perspectivă pe mai multe niveluri, pentru a o preveni și combate printr-o abordare holistică și integrată.Un asistent social, dintre cei intervievați, care se ocupă și de coordonarea rețelei anti-violență afirmă:

„Ceea ce a scos puțin în evidență cursurile de pregătire făcute până acum este că fiecare dintre noi purtăm mai mult sau mai puțin conștient stereotipuri în noi și, prin urmare și felurile în care abordezi o femeie și așteptările pe care le ai se bazează pe aceste stereotipuri în care suntem scufundați.” (Interviul 12)

În general, recunoașterea importanței formării specifice privind fenomenul violenței de gen apare în rândul tuturor asistenților sociali; totuși, cei care pe parcursul experienței lor de muncă au participat la cursuri de formare și/sau au intrat în contact cu situații violente mai des decât alții, par să pună un accent mai mare pe importanța de a avea instrumentele și abilitățile necesare pentru a face față acestor situații. Prin urmare, violența împotriva femeilor constituie o problemă transversală în fiecare serviciu și că, în absența cunoștințelor adecvate referitoare la fenomenul în general, pe de o parte și la serviciile care se ocupă în mod specific de același lucru în domeniu, pe de altă parte, devin dificil de recunoscut și de interceptat situațiile și de a le gestiona eficient.

„Este important pentru că în orice serviciu întâmpinăm violență care poate fi fizică, psihologică sau economică sau orice doriți, dar o întâlnim mereu... dacă începi să te gândești la cazuri individuale, îți dai seama câte femei întâlnești pentru alte probleme, dar de fapt sunt probleme de violență”. (Interviul 14)

„Dacă nu cunoști criteriile, mecanismele și caracteristicile violenței, îți este mai greu să o vezi sau mai rău încă - nu o înțelegi și începi să te gândești „dar ce așteaptă să plece?” sau „dar e posibil să steie încă acolo?”; „dar de ce?” Riști să nu înțelegi motivele pentru care o femeie rămâne acolo paralizată și se luptă cu vremurile biblice să plece sau să nu accepte ceea ce i se întâmplă.” (Interviul 16)

În plus, se evidențiază lipsa unei instruiri specifice privind o metodă care să permită evaluarea riscului de violență.

„M-am trezit într-o situație în care m-au întrebat, cu privire la o femeie care trebuie protejată, care este nivelul de risc și nu puteam să știu pentru că nu sunt instruit să aplic metoda... asta după parerea mea este o problema... am putut sa dau indicații doar pe baza experienței avute... dar nu am avut nimic obiectiv”. (Interviul 11)

Această considerație a fost întâlnită mai ales în serviciile sociale de bază, în care, ca și în alte servicii, nu există diverși profesioniști pregătiți cu diferite capacități pentru a efectua această evaluare.

Resurse și probleme critice

Din datele culese reiese în primul rând importanța înființării unei rețele teritoriale anti-violență. Pe lângă faptul că nu dețin cunoștințe de bază despre fenomen, nefiind acoperit de studiile lor, asistenții sociali nici măcar nu au indicații cu privire la modul de deplasare și intervenție pe plan practic, având în vedere absența serviciilor de specialitate privind violența de gen. Profesioniștii sunt unanimi în a crede că networking-ul este fundamental, subliniind că pentru recunoașterea violenței este necesară colaborarea reciprocă a diferiților profesioniști, organisme/asociații. În ciuda percepției generale a unei potriviri bune dintre diverșii actori ai rețelei, asistenții sociali afirmă că profesioniștii încă se luptă uneori să gândească dincolo de perspectiva serviciului căruia îi aparțin; tranzițiile dintre diverșii actori nu sunt întotdeauna fluide deoarece există o lipsă de comunicare eficientă care încetinește timpii de intervenție, în plus, cunoștințele despre

rolurile respective și abilitățile reciproce nu sunt întotdeauna adecvate, ducând la suprapuneri care riscă să afecteze munca ca întreg.

„Uneori există o lipsă de cunoaștere a abilităților și procedurilor din cadrul rețelei cu privire la cine face și ce, în ce spații și la ce ore și dacă conexiunile sunt mai mult pe hârtie decât în realitate, te chinui”. (Interviul 16)

„(...) protocoalele și procedurile, chiar dacă sunt perfecte din punct de vedere teoretic, nu pot fi implementate dacă nu se cunosc competențele”. (Interviul 10)

În ceea ce privește relațiile cu actorii rețelei, intervievații subliniază importanța colaborării cu centrele anti-violență din toată țara. La fel, printre considerentele apărute în legătură cu centrele anti-violență, se evidențiază că, în situațiile în care femeile care suferă violență sunt afectate și de o tulburare psihică, intervenția centrelor este sever limitată în principal din cauza profesioniștilor prezenți.

„Cu pacienții de psihiatrie, centrul anti-violență „își face treaba puțin”, pentru că poate sunt femei care suferă de schizofrenie, bipolarism și, prin urmare, intervenția noastră ca serviciu este problematică când sunt probleme de acest tip”. (Interviul 14)

Printre ceilalți actori din rețea cu care profesioniștii colaborează cel mai frecvent se numără poliția. Dacă pentru unii colaborarea este eficientă, la mai mult de jumătate dintre intervievați, polițiștii sunt considerați „veriga slabă” din rețea. Potrivit unora, poliția nu este pregătită adecvat, mai ales în raioanele mici.

„Odată am însoțit o femeie și nu m-au lăsat să raportez imediat, a trebuit să mă forțez, în timp ce altă dată ne-au spus să ne întoarcem a doua zi, iar a doua zi femeia s-a răzgândit și nu a mai vrut să denunțe soțul”. (Interviul 11)

„Adesea ei decid dacă să depună sau nu o plângere sau răspund „în regulă, doamnă, du-te acasă, este doar o ceartă, nu este o problemă”. (Interviul 3)

„Mi s-a întâmplat cu 2 femei care au venit aici și care mi-au spus că s-au dus la poliție să sesizeze, dar le-au spus „da nu... duceți-vă acasă, că femeile o caută ele chiar”. (Interviul 16)

Părțile interviului relatate mai sus evidențiază, încă o dată, persistența unei atitudini puternice de judecată care înlătură bărbatului responsabilitatea și pune femeile în situația de a nu avea încredere în posibilitatea ca instituțiile să o poată ajuta concret. Acest comportament asemănător blamării victimei se încadrează în așa-numita victimizare secundară, care constă în „retrăirea” stării de suferință la care a fost supusă victima și al cărei efect este de a descuraja depunerea unei plângeri de către victimă.

În ceea ce privește acțiunile care ar putea încuraja apariția fenomenului, unii profesioniști speră la o mai mare „capilarizare” a birourilor anti-violență din țară și la o extindere a programului acestora. Potrivit altora, însă, deschiderea de filiale în teritoriul „nostru”, caracterizat prin zone foarte înguste și închise, nu ar constitui o strategie direct eficientă, întrucât multe femei s-ar putea teme că în unități atât de mici să nu li se garanteze dreptul de a cere ajutor.

„Totuși, fiindcă sunt orașe mici în care toată lumea se cunoaște, dacă intri într-un loc, știu că ai fost acolo și ce ai făcut (...) operatorii înșiși sunt mai mult sau mai puțin

oameni care locuiesc în zonă și au dublul rol al operatorului și al cetățeanului, deci cu o încălcare a rolului care pentru femeie nu este perceput ca o garanție a confidențialității." (Interviul 6)

„Ceea ce vedem mai ales în sate, este că femeile preferă să se adreseze în oraș pentru că în satele mici există teama de a fi judecate." (Interviul 12)

CONCLUZII

Explorarea reprezentărilor personale cu referire la violența de gen, a generat interpretări și explicații foarte diferite. Cu toate astea, acestea sunt unite prin faptul că au asociat fenomenul violenței împotriva femeilor cu specificul violenței care se produce în interiorul zidurilor casnice între parteneri. În general, am sesizat reprezentări la unii dintre profesioniști foarte apropiate de studiile efectuate până acum în acest domeniu, care denotă o cunoaștere și o analiză aprofundată a problemei; pe de altă parte, am observat prezența unor reprezentări încă foarte stereotipe legate în special de caracteristicile victimei și de atribuirea răspunderii pentru acțiunile violente ale partenerului. Stereotipuri și clișee legate de calitățile sale și mai presus de toate interpretările au apărut și cu privire la autorul violenței, comportamentul căruia este asociat în mod direct cu tulburările psihice și dependența de alcool sau alte substanțe.

Intervievarea profesioniștilor din diferite servicii ne-a permis să înțelegem modul în care intervenția asistentului social variază în funcție de zona în care se află să lucreze și că procesul de ajutorare a victimei nu diferă doar în funcție de contextul de lucru, ci trebuie să țină cont de multe variabile, precum severitatea situației violente, implicarea copiilor minori, resursele economice, locuința, rețelele formale și informale și disponibilitatea femeii de a colabora în procesul de ajutor.

REFERINȚE

1. DANNA, D. *Genocidio. La violenza contro le donne nell'era globale.* Milano: Eleuthera, 2006. ISBN-13 978-8889490297.
2. FISHER, J., CRANDELL, L. I modelli di relazione nella coppia. In: CLULOW, C. *Attaccamento adulto e psicoterapia di coppia.* Roma: Borla, 2003.
3. MERZAGORA, B. I. *Uomini violenti, i partner abusanti e il loro trattamento.* Milano: Raffaello Cortina, 2009. ISBN 9788860302496.
4. MILONE, M. *Donne spezzate. La violenza tra le mura domestiche.* Roma: Curcio, 2008. ISBN-13 978-8895049540.
5. REALE, E. *Maltrattamento e violenza sulle donne.* Milano: Franco Angeli, 2016.